Lausunto
6.6.2024

Sivistysvaliokunnan lausuntopyyntö 25.10.2024

HE 161/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Kymmenen suurimman ammatillisen koulutuksen järjestäjän verkosto (TOP10) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja eräiksi siihen liittyvistä laeista.

Verkosto edustaa suuria, monialaisia koulutuksen järjestäjiä ja kattaa ammatillisen koulutuksen opiskelijavolyymista 38 % läpi Suomen.

TOP10-verkosto on osallistunut hallituksen esityksen valmisteluun ja siten tullut kuulluksi kaikissa sen eri vaiheissa. Verkosto haluaa kuitenkin nostaa esille seuraavia keskeisiä asioita yhtyen muilta osin Kuntaliiton Ammatillisen koulutuksen Areena-verkoston ja AMKE ry:n lausuntoihin.

Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Ammatillista koulutusta koskeva toiminnan ohjausta, rahoitusjärjestelmää sekä oppimisen tukea koskeva uudistus ja siihen liittyvä hallituksen esitysluonnos on laaja kokonaisuus. Lain valmistelu ja hallituksen tekemät leikkaukset sekä syksyn 2024 lisäleikkaukset ovat valmistelun loppuvaiheessa sekoittuneet keskenään ja siten aiheuttaneet laajaa hämmennystä.

Keskustelu on suuntautunut nuorten koulutukseen, joka on hyvä asia, mutta työelämän koulutuspaineet kohdistuvat työikäisen väestön osaamisen kehittämiseen. Työelämässä tapahtuvia nopeita muutoksia voidaan harvoin toteuttaa nuorten koulutuksen kautta. Vuoden 2018 reformilainsäädäntö on osoittautunut pääosin onnistuneeksi ja se on tukenut alkamassa olevaa, heikkenevää ikäluokkakehitystä. Nuorten ja aikuisten koulutuksen yhtenäisyys ja synergia syntyy yhteisestä henkilöstöstä ja tiloista, jotka muodostavat noin 80 % kaikista koulutuksessa käytettävissä olevista resursseista. Myöskään tukipalveluita ei ole syytä eriyttää.

Väestökehitys ja ikäluokkien pieneneminen ovat päivittäin julkisessa keskustelussa. Julkinen talous näyttää väistämättä kiristyvän ja koulutettavien määrä vähenevän. Tällä keskustelulla pitäisi olla vaikutuksensa järjestäjäverkkoon. Järjestäjärakenteen kehittämistä tulisi tukea kansallisesti ja sen tulisi olla suhteessa taloudellisiin resursseihin.

Toiminnanohjauksen kokeilu

TOP10-verkosto pitää kokeilua kannatettavana. Kokeilun tulee kattavuudeltaan ja laajuudeltaan olla riittävä. Verkosto katsoo, että kokeiluun on valittava lähtökohdiltaan monialaisia, suuria koulutuksen järjestäjiä eri puolilta maata, jotta alueelliset erityispiirteet voidaan huomioida. Kokeiluun valittavilla koulutuksen järjestäjillä tulee

olla tosiasialliset toiminnalliset ja taloudelliset mahdollisuudet joustavasti vastata alueen väestön ja työelämän tarpeisiin. Ammatillisen koulutuksen tärkeä tehtävä on huolehtia laajasti yhteiskuntavastuusta, toiselle asteelle tulevan ikäluokan laajimmasta kirjosta. Tämä näkökulma tulee huomioida valittaessa kokeiluun osallistuvia koulutuksen järjestäjiä.

Kymmenen suurinta koulutuksen järjestäjää vastaa 38 %:sta kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijavuosista. Jotta kokeilusta saadaan riittävän kattava, on kymmenen suurinta koulutuksen järjestäjää tärkeää ottaa kokeiluun mukaan. Tämän jälkeen on käytettävissä 30 muuta koulutuksen järjestäjäpaikkaa, joilla voidaan kattaa muuta alueellista, kansallista ja erityiskoulutustehtävää sekä erilaisten ylläpitäjämallien mukaista tasapuolisuutta.

Tavoite tulisi olla prosessin aikana oppiminen. Mikäli vaikuttavuus voidaan todeta nopeammin kuin kahdeksassa kokeiluvuodessa, voidaan toiminta vakinaistaa ennen vuotta 2033. Kokeilulain vaikuttavuuden arviointia tulee tehdä koko kokeilun ajan. Ennen kokeilun käynnistymistä on tärkeää määritellä kokeilun vaikuttavuuden arvioinnin mittarit sekä se, millä perusteella kokeilu vakinaistetaan ja kenelle. Kokeilun onnistumisen kannalta on oleellista, että koko prosessi ja siihen liittyvä neuvottelumenettely on mahdollisimman avoin ja läpinäkyvä.

Kokeilua koskevassa esityksessä on varmistettava, että myös säädöstasolla koulutuksen järjestäjälle annetaan laaja tutkintojen järjestämisoikeus. Kokeilun onnistumisen kannalta on välttämätöntä, että rajoituksia ei tehdä muihin kuin nyt lausunnolla olevan asetusluonnoksen mukaisiin tutkintoihin ja osaamisaloihin.

Rahoitusjärjestelmä

Esityksessä on arvioitu, että omistajatyypin mukaan yksityisten koulutuksen järjestäjien rahoitus nousisi 0,3 prosenttia ja kuntien 0,2 prosenttia ja kuntayhtymien rahoitus laskisi 0,3 prosenttia. Kuntataustaiset ammatillisen koulutuksen järjestäjät, kunnat, kuntayhtymät ja kuntaomisteiset osakeyhtiöt vastaavat laajasti alueensa väestön ja työelämän osaamistarpeisiin. Ne kantavat myös yhteiskuntavastuuta heikommat oppimisen edellytykset omaavien työllistymistä tukevasta ammatillisen osaamisen kehittämisestä. TOP10 katsoo, että yhteiskuntavastuusta huolehtiminen tulee ottaa mukaan rahoitusjärjestelmän yhdeksi perustaksi vahvemmin. Lähtötason huomioiminen painotuskertoimena nähdään hyvänä ja kannatettava, mutta jää epäselväksi, miten lähtötaso määritellään, ja onko kyseinen painotuskerroin riittävä kattamaan yhteiskuntavastuun huomioimisen.

Koulutuksen järjestäjät eivät ole pyynnöistä huolimatta saaneet opetus- ja kulttuuriministeriön tekemiä rahoitusuudistuksen koulutuksenjärjestäjäkohtaisia vaikutussimulaatioita.

Koulutuksen järjestäjien työllisyyden aluekertoimen poistaminen yhdessä uuden rahoitusjärjestelmän kanssa vaikuttaa merkittävästi rahoitusta heikentävästi sellaisille koulutuksen järjestäjille, joiden alueen työllisyysaste on heikko.

Oppimisen tuki

TOP10-verkosto katsoo, että erityisen tuen sitominen vahvasti erityisopettajan antamaan erityisopetukseen kaventaa opiskelijalle annettavaa erityistä tukea nykytilaan verrattuna. Oleellista olisi määritellä yhteiset kriteerit millä perusteilla oppisen tukea, tukiopetusta ja erityisopetusta yleensä opiskelijoille voidaan antaa. Nyt tilanne on kirjava.

Nuorten ja opiskelijoiden hyvinvointiin sekä opiskelukuntoisuuteen liittyvät haasteet ovat monisyisiä. Koulutusjärjestelmä ei nykymuodossaan pysty näihin vastaamaan. Kuntaliiton ammatillisen koulutuksen Areena on tehnyt aloitteen kuntouttavan opetuksen mallin valmistelun aloittamisesta opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön välisenä yhteistyönä. Kuntouttavassa opetuksessa yhdistettäisiin sote-palveluja, työpajatoimintaa ja koulutusta. Toiveena on, että kuntouttavan opetuksen mallin valmistelua edistetään kuluvalla hallituskaudella. TOP10-verkosto tukee aloitetta.

Helsingissä 7.11.2024

Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Keuda, Riikka-Maria Yli-Suomu, kuntayhtymän johtaja (puheenjohtaja)

Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Tuula Antola, kuntayhtymän johtaja

Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Maria Sarkkinen, ammatillisen koulutuksen päällikkö

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia, Anssi Tuominen, kuntayhtymän johtaja

Oulun seudun koulutuskuntayhtymä OSAO, Jarmo Paloniemi, kuntayhtymän johtaja, rehtori

Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria, Esa Karvinen, kuntayhtymän johtaja, rehtori

Koulutuskeskus Salpaus-kuntayhtymä, Martti Tokola, kuntayhtymän toimitusjohtaja

Savon koulutuskuntayhtymä Sakky, Heikki Helve, kuntayhtymän johtaja

Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedu, Pasi Artikainen, kuntayhtymän johtaja, rehtori

Tampereen Ammattiopisto Tredu, Kirsi Viskari, ammatillisen koulutuksen johtaja, rehtori